

ผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ

ผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ถ่ายทอดมายังชุมชนรุ่นหลังจนถึงปัจจุบัน เป็นการใช้ประโยชน์จากปอย่างเหมาะสม ไม่ได้เป็นการทำลายธรรมชาติแต่อย่างใด เป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่ผสมกลมกลืนกับธรรมชาติมาช้านานมีความผูกพันกับป่า เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหมาะสม อย่างเช่นชุมชนที่จะพูดถึงนี้ ได้นำเอาเปลือกไม้ ใบไม้ และผลมาใช้ในการย้อมผ้าฝ้ายทอมือ ช่วยลดต้นทุนการผลิต เป็นภูมิปัญญาที่เหมาะสมแก่การศึกษาหาความรู้ต่อไป

กลุ่มผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ

ชุมชนที่ยังมีการย้อมผ้าฝ้ายสีธรรมชาติ มีอยู่ 3 หมู่บ้าน

- 1.บ้านหนามแท่งน้อย หมู่ที่ 11 ตำบลหนามแท่ง อำเภอสว่างเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี
- 2.บ้านทุ่งนาเมือง หมู่ที่ 6 ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี
- 3.บ้านขาด หมู่ที่ 3 ตำบลหนามแท่ง อำเภอสว่างเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี

บ้านหนามแท่งน้อย

ความเป็นมา

บ้านหนามแท่งน้อย หมู่ 11 ตำบลหนามแท่ง อำเภอสว่างเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี เริ่มก่อตั้งกลุ่มผ้าฝ้ายย้อมสีขึ้น เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2544 มีสมาชิกทั้งหมด 35 คน ซึ่งประธานกลุ่มคือ นางบุญผัน คงทน มีวาระ 4 ปี หน่วยงานที่สนับสนุนคือเครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทาม หลังจากนั้นก็มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนเรื่อย ๆ

ปัจจุบัน มีสมาชิกทั้งหมด 16 คน ซึ่งมีนางบุญผัน คงทน ยังเป็นประธานกลุ่มจนถึงปัจจุบันโดยสมาชิกในกลุ่มเป็นผู้เลือก และหน่วยงานที่สนับสนุนก็ยังเป็น เครือข่ายป่าชุมชนดงนาทาม อยู่กลุ่มย้อมผ้าฝ้ายธรรมชาติของบ้านหนามแท่งน้อย จะรับซื้อจากหมู่บ้านอื่น แต่จะทำการย้อมสีเองแล้วนำมาทอเอง โดยสมาชิกในกลุ่มจะทอ แล้วนำมาฝากขายในกลุ่ม ผ้าที่ทอเสร็จแล้วจะตัดเป็นผืน ผืนละ 2 เมตร นำมาฝากขายภายในกลุ่ม

บ้านทุ่งนาเมือง

ความเป็นมา

บ้านทุ่งนาเมือง หมู่ 6 ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2537 มีสมาชิกเริ่มแรก 12 คน โดยการสนับสนุนของมูลนิธิพัฒนรักษ์ ซึ่งมีนางเบญจา ภูทอง เป็นประธานกลุ่มคนแรก โดยสมาชิกภายในกลุ่มเป็นผู้เลือก มีวาระ - หลังจากนั้นก็มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาให้การสนับสนุนเรื่อย ๆ

ประมาณปี พ.ศ. 2541 มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 79 คน มีประธานกลุ่ม

คนที่ 2	นางจวง	ยังยืน
คนที่ 3	นางรำพร	จันทร์สาย
คนที่ 4	นางสมคิด	ประโมทัย
คนที่ 5	นางฉวีวรรณ	ปันจันสิงห์

ปัจจุบัน มีนางฉวีวรรณ ปันจันสิงห์ เป็นประธานกลุ่ม และมีสมาชิกเหลืออยู่ ประมาณ 30 คนเพราะคณะกรรมการในกลุ่มมีปัญหา ทำให้สมาชิกลาออก และสมาชิกที่เหลือก็ยังรวมกลุ่มกันทำจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนางฉวีวรรณ ปันจันสิงห์ บอกว่าฝ่ายจะปลูกเอง เพราะหมู่บ้านอยู่ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำโขง แต่ถ้าวัตถุดิบไม่พอก็จะซื้อจากประเทศเพื่อนบ้าน ก็คือ ประเทศลาว

สมาชิกในกลุ่มจะแยกย้ายกันทำเอง แล้วก็ทอเองที่บ้านตัวเอง เมื่อได้ผ้าฝ้ายที่ทอมือเสร็จแล้ว ก็จะนำมาขายเข้ากลุ่ม ซึ่งทางกลุ่มจะรับซื้อทุกวันอาทิตย์ จากนั้นก็จะมีสมาชิกในกลุ่มที่สามารถเย็บผ้าได้ ก็รับซื้อผ้าฝ้ายทอมือจากกลุ่ม ไปแปรรูป แล้วนำกลับเข้ามาขาย เข้ากลุ่มเหมือนเดิม แล้วทางกลุ่มก็รอจำหน่ายต่อไป

บ้านชาด

ความเป็นมา

บ้านชาด หมู่ที่ 3 ต.หนามแท่ง อ.ศรีเมืองใหม่ จ.อุบลราชธานีกลุ่มแปรรูปผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ ของ บ้านชาด ก่อตั้งโดย คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้านเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2545 โดยได้รับการสนับสนุนจากกองทุนทางสังคม (กองทุนซิฟ) ซึ่งมีนางประไพ ศรีลาเลิศ เป็นประธานกลุ่มจนถึงปัจจุบัน วัสดุอุปกรณ์ในการจัดซื้อ จัดจ้างโดย คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นเงิน 91,690 บาท มีสมาชิกทั้งหมด จำนวน 52 คน เป็นนักเรียน จำนวน 11 คน และแม่บ้านเยาวชน จำนวน 20 คน เป็นกลุ่มเปิดจะเน้นการฝึกการเรียนรู้ของชุมชน

กลุ่มแปรรูปผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติของบ้านชาด จะรับซื้อผ้าจากบ้านทุ่งนาเมือง บ้านหนามแท่ง ซึ่งบ้านหนามแท่งไม่มีการแปรรูปผ้า ถ้ามีโอกาสได้ไปศึกษาดูงานจากที่ต่าง ๆ ก็จะซื้อผ้ากลับมาด้วย เพื่อนำมาแปรรูปจำหน่ายต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อแก้ไขปัญหาการตลาดของกลุ่มทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติในหมู่บ้าน
2. เพื่อต้องการให้คนในชุมชนมีงานทำ
3. เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อฝึกอาชีพ ให้คนในชุมชน เพื่อให้มีรายได้เสริม

แผนการดำเนินงานของกลุ่ม

1. ขยายงานให้กับสมาชิกที่ไม่มีอุปกรณ์ในการผลิตและตัดเย็บเพิ่มให้มีการปักขายผ้าหรืองานประดิษฐ์อื่น ๆ

2. คัดเลือกสมาชิกให้เข้ากับงานที่ทำตามความถนัดของแต่ละคน

3. คิดค้น ออกแบบ ให้ทันกับความต้องการของตลาดและความต้องการของลูกค้า

กฎระเบียบของกลุ่ม

1. สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม ต้องเสียค่าธรรมเนียม 30 บาท

2. หากเป็นสมาชิกหมู่บ้านอื่นต้องเสียค่าธรรมเนียม 500 บาท

3. หากอุปกรณ์ชำรุดเสียหาย สมาชิกในกลุ่มต้องรับผิดชอบร่วมกัน

4. ห้ามบุคคลภายนอกที่ยังไม่เป็นสมาชิกที่ถูกต้อง (ยังไม่ยอมรับในกฎระเบียบ) เข้ามา

ยุ่งในส่วนของวัสดุอุปกรณ์

5. รายได้จากการทำกิจกรรมของกลุ่ม จะต้องนำเข้ากลุ่ม ห้ามเป็นส่วนบุคคล

6. การแบ่งผลกำไร จะต้องสมทบทุน 5% ทุกครั้ง

7. สมาชิกทุกคนต้องยอมรับในกฎระเบียบที่ตั้งไว้หากฝ่าฝืนไม่ยอมรับสมาชิกมีมติ

ให้ออก 2 ใน 3

8. สมาชิกท่านใดสร้างปัญหาหรือก่อให้เกิดความแตกแยกภายในกลุ่มทางกลุ่มจะถือว่า

หมดสิทธิ์จากการเป็นสมาชิก

ใบรับรองเพื่อแสดงว่าวิสาหกิจชุมชน แปรรูปผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ ได้รับอนุญาตให้แสดง เครื่องหมายมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ชุมชน กับผลิตภัณฑ์กระเป๋ากว่า เป็นหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน

วิธีในการทำเส้นใยฝ้าย

1.การบิดฝ้าย คือการทำความสะอาด โดยการเก็บเศษไม้ต่างๆ ที่ติดมากับฝ้ายออกให้หมด เพื่อง่ายต่อการอ้วฝ้าย

2.การอ้วฝ้าย คือ การนำฝ้ายที่บิดทำความสะอาดแล้ว มาทำการอ้วเพื่อแยกเมล็ดออกจากฝ้าย

3.การดีดฝ้าย คือ การนำฝ้ายที่อ้วเสร็จแล้ว มากองรวมกัน จากนั้นก็ใช้สอยดีด ทำการดีดฝ้าย เพื่อให้ฝ้ายแตกฟูง่ายต่อการล้อฝ้าย

4.การล้อฝ้าย คือ การนำฝ้ายที่ดีดเสร็จแล้ว แยกออกมาเป็น ก้อนขนาดประมาณเท่ากับไข่ไก่ แล้วทำเป็นแผ่นวงกลมพอดี จากนั้นนำมาวางบนแผ่นไม้ นำไม้ที่มีลักษณะเหมือนตะเกียบมาวาง ลงบนฝ้าย แล้วม้วนรอบตะเกียบใช้มือล้อ

5.การเข็นฝ้าย คือ การนำฝ้ายที่ล้อเสร็จแล้ว มาทำการเข็น เพื่อให้ฝ้ายเป็นเส้นคล้ายกับเส้นด้าย โดยการให้ลาหมุนจนเป็น เส้น ตามที่ต้องการ

6.การเปียฝ้าย คือ การนำฝ้ายที่เข็นจนเป็นเส้น ตามที่ต้องการ แล้วมาทำการเปีย เพื่อให้ฝ้ายม้วนอยู่รวมกันเป็นปอย

ฝ้ายที่ได้จะมีความหนาและนุ่มแต่ปัจจุบันฝ้ายที่นำมาย้อมนั้นจะมีอยู่สองแบบคือการทำฝ้ายเองและซื้อมา เนื่องจากการผลิตฝ้ายนั้นต้องใช้เวลาจึงมีการจัดซื้อเข้ามาอีกทาง

กรรมวิธีในการย้อมฝ้ายด้วยสีธรรมชาติ

เตรียมเส้นฝ้ายที่จะย้อมเรียกว่า “การฟอกเส้นใยฝ้าย ” คือ การนำฝ้ายที่ทำเป็นปอยแล้วมาแช่ในน้ำผงซักฟอกที่ต้นจนร้อน แช่ไว้ประมาณ 30 นาที แล้วก็นำมาสัลดจนฟองหมด แล้วก็บิดพอหมาด ๆ สัลดอีกทีเพื่อไม่ให้ฝ้ายติดกันเป็นก้อน จากนั้นก็นำไปตากแดดให้แห้ง แล้วนำไปย้อม

การให้สีของเปลือกและการเตรียมสี

สีที่ใช้เป็นสีที่ได้จากธรรมชาติ ซึ่งได้มาจากส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่น ใบ ผล และเปลือก โดยส่วนต่าง ๆ ของพืชแต่ละชนิดจะให้สีแตกต่างกันไปส่วนมากในการย้อมฝ้ายจะใช้เปลือกไม้เป็นส่วนใหญ่ ต้นไม้ที่จะนำมาต้องมีอายุ 10 ขึ้นไป

วิธีการเก็บเปลือกไม้

ในการเก็บเปลือกไม้ จะใช้ได้ทั้งต้น แต่ต้องดูด้วยว่าจะต้องเป็นต้นไม้ที่โตเต็มที่แล้ว เพราะจะให้สีได้ดีกว่า และเข้มข้น ในการถากเปลือกไม้จะถากเอาเพียงบางส่วนของเปลือกเท่านั้น แต่ถ้าถากรอบต้นก็จะทำให้ต้นไม้ตาย ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อีก และเป็นทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย

เวลาถากควรจะถากในช่วงเวลาที่มีแดดจัด เพราะจะทำให้ได้สีที่สดกว่าการถาก ในเวลาที่มีแดดอ่อน พอถากเสร็จให้เอาดินโคลนไปแปะไว้บริเวณที่ถาก เพราะเชื่อว่าจะทำให้เปลือกไม้ สร้างเซลล์ขึ้นมาใหม่ และห่อหุ้มรอบต้นไม้เหมือนเดิม ประมาณ 2-3 ปี ก็สามารถกลับมาถากได้อีก

วิธีการต้มเปลือกไม้เพื่อใช้ย้อมเส้นฝ้าย

ลำดับ	รายการ	จำนวน/ก.ก.	ฝ้าย/ก.ก.	ระยะเวลาต้ม/ชม.
1	เปลือกไม้	3	1	1
2	ใบแห้ง	1	2	1
3	ผล	1	1	ไม่ต้องต้ม

หมายเหตุ

- ในการต้มแต่ละครั้งใส่น้ำให้พอท่วมเปลือก ต้องต้มในน้ำเดือด 100 องศา
- ใส่ใบยูคาลิปตัสประมาณ 1 กำมือใหญ่ ๆ เพราะจะทำให้ผ้าที่ย้อมสีมีสีที่สดขึ้น
- ผลไม้ไม่ต้องต้มให้แช่น้ำไว้ 1 คืน ใส่น้ำให้พอท่วม
- น้ำปูนใสประมาณ 2 กระละมังแช่ผ้าได้ 5 กิโลกรัม (ปูนขาวประมาณ 20 กรัม)
- ต้มแต่ละชนิดเหมือนกันหมด ต้มใช้เวลานาน 1 ชั่วโมงหรือจนกว่าจะได้สีที่น่าพอใจ

การให้สีต่าง ๆ ของพืช

1.เปลือกเขลง สีน้ำตาลอมแดง สีน้ำตาล ใส่ปูนขาวจะให้สีแดง

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Dialium cochinchinense* Pierre

ชื่อวงศ์และวงศ์ย่อย LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE

ชื่อพื้นเมือง กายี่ เขลง นางดำ ยี่ หมากเค็ง หยี่ อีต่าง

นิเวศวิทยา ป่าเบญจพรรณชื้นและป่าดิบแล้งทั่วไปยกเว้นภาคเหนือ

ประโยชน์ทั่วไป เยื่อหุ้มเมล็ด กินได้มีรสเปรี้ยว ๆ หวาน ๆ เรียกลูกหยี่ เนื้อไม้แข็งเหนียว ใช้ทำครก สาก เครื่องมือกลึงกรรมใช้ต้มผลกินแก้ไข้ ร้อนใน ผลสุกรับประทานได้ปรุงเป็นขนมหวาน ผลอ่อนนำมาต้มรับประทานได้ ยอดอ่อนให้รสเปรี้ยวใช้ประกอบอาหาร เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง เปลือกและแก่นย้อมสีให้น้ำตาลอมแดง

สีที่ได้จากการต้มเปลือกเขลง

ภาพฝ้ายเปลือกเขลงจะให้สี
น้ำตาลอมแดงหรือสีน้ำตาล
ล้างด้วยน้ำสะอาด
(น้ำบ่อและน้ำประปา)

ภาพฝ้ายเปลือกเขลงจะให้สี
น้ำตาลเข้มที่ล้างด้วยน้ำบาดาล
(เรียกว่าลงสนิม)

ภาพผ้าฝ้ายเปลือกเขลง
ที่ทอเสร็จแล้ว

2.เปลือกมะม่วง	สีเหลืองอมน้ำตาล ใส่สารส้มจะให้สีเขียวอ่อน
ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Mangifera indica</i> Linn.
ชื่อวงศ์และวงศ์ย่อย	ANACARDIACEAE
ชื่อพื้นเมือง	มะม่วง, หมาม่วง
นิเวศวิทยา	ป่าเบญจพรรณทั่วไป
ประโยชน์ทั่วไป	ผลสดแก้ รับประทานแก้คลื่นไส้อาเจียน วิงเวียน กระหายน้ำ ผลสุก หลังรับประทานแล้วล้างเมล็ดตากแห้ง ต้มเอาน้ำดื่ม หรือบดเป็นผง รับประทานแก้ท้องอืดแน่น ขับพยาธิ ใบสด 15–30 กรัม ต้มเอาน้ำดื่ม แก้อาการอักเสบเรื้อรัง ท้องอืดแน่น เอาน้ำต้ม ล้างบาดแผลภายนอกได้ เปลือกต้น ต้มเอาน้ำดื่ม แก้ไข้ตัวร้อน

ภาพฝ้ายเปลือกมะม่วง
จะให้สีเหลืองอมน้ำตาล
ล้างด้วยน้ำสะอาด
(ไม่ลงสนิม)

ภาพฝ้ายเปลือกมะม่วง
จะให้สีเขียวอมเหลืองที่ใส่สารส้ม
(ไม่ลงสนิม)

ภาพผ้าฝ้ายเปลือกมะม่วง
ที่ทอเสร็จแล้ว

3.เปลือกนนไชย	สีแดง
ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Buchanania siamensis</i> Miq.
ชื่อวงศ์และวงศ์ย่อย	ANACAROIACEAE
ชื่อพื้นเมือง	พังพวนนก พังพวยป่า รวงไซ รวงไซ รวงไทย ลังไซ ลันไชย ศรีธนนไชย หัวแมลงวัน หลวงไทร
นิเวศวิทยา	ป่าเบญจพรรณ
ประโยชน์ทั่วไป	ลำต้น ราก ต้มน้ำดื่ม แก้อาหารเป็นพิษ เปลือกต้น ต้มน้ำผสมเกลืออมประมาณ 30 นาที แก้อโรคเลือดออกตามไรฟัน

****เนื่องจากเปลือกลินไยหายาก จึงไม่นิยมนำมาข้อมทำผ้าฝ้าย****

4.เปลือกกระโดน	สีแดงอมชมพู
ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Careya sphaerica</i> Roxb.
ชื่อวงศ์และวงศ์ย่อย	LECYTHIDACEAE
ชื่อพื้นเมือง	กะนอน ชุย แซงจิแห่ ปุย ปุยกระโดน ปุยขาว พุย ผ้าฮาด แส้เจ๊ะบะ หูกวาง
นิเวศวิทยา	ป่าเบญจพรรณขึ้น ป่าแดงและป่าหุบ
ประโยชน์ทั่วไป	เปลือกทำเชือก รักษาแผล ดอกเป็นยาบำรุง ภายหลังการคลอดบุตร ใบอ่อนรับประทานได้

ใบกระโดน

ต้นกระโดน

เปลือกที่โดนฉีก

เปลือกที่ฉีกแล้ว

สีที่ได้จากการต้มเปลือกกระโดน

สีฝ้ายที่ย้อมจะได้สีแดงอมชมพู(ไม่ลงสนิม)

ภาพผ้าฝ้ายเปลือกกระโดนที่ทอเสร็จแล้ว

5. เปลือกจ้าว

ชื่อพฤกษศาสตร์

ชื่อวงศ์และวงศ์ย่อย

ชื่อพื้นเมือง

นิเวศวิทยา

ประโยชน์ทั่วไป

สีโอรส (ต้นจ้าว)

Bombax ceiba L.

BOMBACACEAE

จ้าวแดง จ้าวบ้าน จ้าวปง จ้าวปงแดง จ้าวป่า สะเนัมระกา

ที่ราบป่าเบญจพรรณทั่วไปตามเชิงเขาและไหล่เขา เขาหินปูน ริมฝั่งน้ำลำห้วย

น้ำมันจากเมล็ดใช้ปรุงอาหาร ทำสบู่ เปลือกทำใยเชือก เกสรใช้ปรุงเป็นอาหาร
ยางจากเปลือกและรักษาโรคบิด ดอกแก้ปวดเมื่อย ทำให้นอนหลับ

ดอกจ้าว

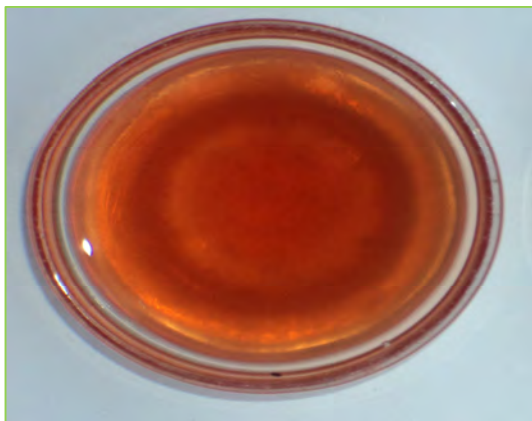
ต้นจ้าว

เปลือกที่โดนตาก

เปลือกที่ตากแล้ว

สีที่ได้จากการต้มเปลือกจ้าว

สีฝ้ายที่ย้อมจะได้สีโอรส(ไม่ลงสนิม)

ภาพผ้าฝ้ายเปลือกจ้าวที่ทอเสร็จแล้ว

6. เปลือกประดู่

สีเนื้อ

ชื่อทางพฤกษศาสตร์

Pterocarpus macrocarpus Kurz

ชื่อวงศ์และวงศ์ย่อย

LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE

ชื่อพื้นเมือง

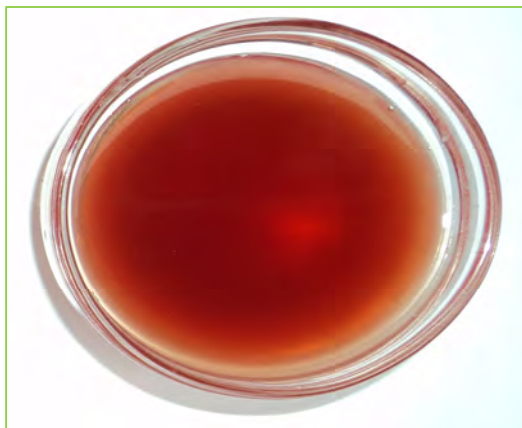
จิตอก ฉะนอง ตู๋ ตู๋ป่า ตะเลอ ประดู่ ประดู่เสน

นิเวศวิทยา

ป่าเบญจพรรณทั่วไป

ประโยชน์ทั่วไป

ใบอ่อนใช้พอกแผลให้แห้งเร็ว แก้ผดผื่นคัน เปลือกต้นแก้ท้องเสียและให้น้ำฝาด
สีน้ำตาล เนื้อไม้ ต้มกินแก้ไข้ เสมหะ เลือดกำเดาไหล ยางไม้ แก้โรคท้องเสีย
เนื้อไม้ประดู่นำไปใช้ในงานก่อสร้างทั้งภายในและภายนอกอาคาร เป็นไม้เนื้อแข็ง
ที่มีความทนทานสูง เนื้อไม้มีสีสวยงาม สีแดงอมเหลืองถึงสีแดงอิฐเข้ม มีเส้นสีแก่
กว่าสีพื้น เสี้ยนสนเป็นริ้วสลับคั่นแต่งชักเงาได้ดี ทำเฟอร์นิเจอร์ เครื่องมือ
เครื่องใช้ ส่วนไม้ขนาดเล็กใช้ทำไม้ปาร์เก้ ไม้ประสานแผ่นขึ้นไม้อัด แผ่นไม้ชุบ
เปลือกไม้ประดู่ใช้ย้อมผ้าได้และให้น้ำฝาดสำหรับพอกหนังแก่นให้สีดำคล้ำใช้
ย้อมผ้า ปุ่มประดู่มีลวดลายสวยงามราคาแพง

7 .
เปลี
อ

สีที่ได้จากการต้มเปลือกประดู่

สีฝ้ายที่ย้อม

- ผลกระบก สีเทา

ชื่อทางพฤกษศาสตร์

Irvingia malayana Oliv.ex A.W.Benn.

ชื่อวงศ์และวงศ์ย่อย

IRVINGIACEAE

ชื่อพื้นเมือง	กระหก กระจุก จำเปาะะ จำเมาะ สะอ้ง ตะบก บก มะมีน มะลีน มักบก มิน หมัก ลีน หมากบก หลักกาย
นิเวศวิทยา	ป่าเบญจพรรณแล้ง ป่าแดงและป่าดิบแล้ง
ประโยชน์ทั่วไป	เนื้อในเมล็ดกินได้บำรุงไต ไขข้อ เส้นเอ็นและเปื่อยพยาธิในท้อง น้ำมันที่ได้จาก เนื้อในเมล็ดใช้ทำอาหาร สบู่และเทียนไข

ผลดิบกระบก

ต้นกระบก

เปลือกที่โดนตาก

เปลือกที่ตากแล้ว

สีที่ได้จากการต้มเปลือก ต้องมีส่วนผลดิบ
นั้นต้องแก้มัดจึงนำมาย้อม(ไม่ลงสนิม)

ภาพผ้าฝ้ายเปลือกและผลดิบกระบก
ที่ทอเสร็จแล้ว

8. ใบสมอ	สีต้มใส่หม้อให้สีเหลือง ต้มใส่ปูนให้สีเขียว
ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Terminalia chebula</i> Retz.var.chebula
ชื่อวงศ์และวงศ์ย่อย	COMBRETACEAE
ชื่อพื้นเมือง	มะนะ ม่าแน สมออัพยา หมากแนะ

นิเวศวิทยา
ประโยชน์ทั่วไป

ป่าเบญจพรรณแล้งและป่าแดง
ผลกินได้เป็นยาระบาย แก้ไอ แก้ปวดเมื่อย เปลือกใช้ขับปัสสาวะ เปลือกและผล
ให้สีดำใช้ย้อมผ้า

สีที่ได้จากการต้มใบสมอ
ที่นำมาต้มย้อมนั้นต้องแก้จัด

สีที่ได้จากการต้มใบสมอ

สีฝ้ายที่ย้อมจะได้
สีน้ำตาลอมเหลือง(ไม่ลงสนิม)

การย้อมสี

น้ำเปลือกไม้ที่ต้องการแต่ละสีนำมาต้มแล้วกรองเอาเปลือกไม้ออกให้หมดนำสีที่ได้นำมาย้อมฝ้าย
ที่เตรียมไว้แล้ว นำเส้นในน้ำต้มเปลือกไม้ที่เตรียมไว้ แล้วใช้มือขยี้เบา ๆ เหมือนซักผ้า ประมาณ 10 นาที
แล้วก็บิดพอหมาด ๆ

น้ำที่ได้จากการต้มเปลือกไม้

รอบที่ 1 ใช้มือขยี้เบา ๆ เหมือนซักผ้า

รอบที่ 2-3 ใช้มือขยี้เบา ๆ เหมือนซัก

น้ำปูนใส

ในการย้อมจะย้อมประมาณ 3 รอบ ถึงจะให้สีผ้าฝ้ายเข้มหรือมากกว่านั้นจนกว่าจะได้สีตามที่ต้องการก็ได้ จากนั้นก็นำไปแช่น้ำปูนใส ทำเหมือนกันกับแช่น้ำสี ทำแบบนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะพอใจ จะได้สีที่เข้มและสด เมื่อได้สีที่ต้องการแล้ว นำฝ้ายที่ย้อมเสร็จแล้วมาล้างน้ำสะอาด จนกว่าน้ำที่ล้างจะมีสีใส เสร็จแล้วก็ให้บิดพอหมาด ๆ แล้วตากให้แห้ง

****บางชุมชนล้างน้ำปูนใสโดยไม่แช่น้ำก็ได้สีสดเหมือนกัน****

****การลงสนิมคือการนำน้ำบาดาลลงในภาชนะที่เป็นสนิมแล้วนำฝ้ายที่ย้อมแล้วไปแช่****

การแปรรูป

นำฝ้ายที่ได้จากการย้อมสีต่าง ๆ มาทอเป็นผ้าฝ้ายมีขั้นตอนดังนี้

1. การกวักฝ้าย คือ การเอาฝ้ายที่ย้อมแล้วมาใส่อีกเพื่อทำการกวักฝ้าย แต่ต้องนำฝ้ายใส่ในกงก่อน จากนั้นนำปลายเส้นฝ้ายที่เหลื้อมาพันใส่อีก แล้วหมุนให้เต็มอีก เพื่อให้เส้นฝ้ายเป็นระเบียบ ไม่พันกัน

2. การคันฝ้าย คือ การนำฝ้ายที่กวักแล้วมาโยงเข้ากับหลักเฟื่อ เพื่อแยกเส้นฝ้ายเข้าไปสับกับฟืม เพื่อให้ฝ้ายเป็นเครือ สามารถกำหนดได้ตามที่เราต้องการโดยการวัดความยาวจากหลักเฟื่อ สามารถบอกได้ว่าจะได้ผ้าประมาณกี่ผืน

3. การสับ คือ การนำ
ต่อเข้ากับฟืม หลักจากต่อเสร็จ

ด้ายมาต่อกันทีละเส้น แล้ว
แล้วก็นำมาทาบใส่กับก่

4. การปั่นหลอด คือ การนำด้ายมาใส่กง แล้วนำหลอดซึ่งทำจากไม้ป้อ หรือไม้ไผ่ตัน มาเสียบกับเหล็กแหลม ๆ ที่อยู่ในหลา แล้วนำปลายเส้นด้ายมาพันใส่หลอดแล้วก็ปั่น

5. การใส่กี่ คือ หลังจากสับด้ายเข้ากับฟืมแล้ว เรียกว่า เครือฝ้าย จากนั้นก็นำเครือฝ้ายมาวางใส่กี่ แล้วนำไม้ไขว่มาสอดเข้ากับ ขาใจ แล้วดึงขึ้นหลักก็จัดเส้นด้ายให้เสมอกันแล้วมัดปลายไว้บนหลังกี่ เพื่อเก็บปลายด้าย

6. การตำหูก คือ การทอผ้าโดยใช้ฝีมือคนผ้าจะสวยหรือเส้นฝ้ายแน่นเรียบสวยงามนั้นขึ้นอยู่กับฝีมือแต่ละคนทำว่าชำนาญมากน้อยเพียงใด การตำหูกมีขั้นตอนการทำดังนี้

- 1.เอาหลอดเข้ากระสวย
 - 2.สอดกระสวยจากฝั่งหนึ่งไปยังอีกฝั่งหนึ่ง
 - 3.เมื่อสอดกระสวยเสร็จแล้วให้ตีฟืมเข้ามาหาตนเองเพื่อให้มันแน่น
 - 4.เหยียบไม้หูกอีกข้างหนึ่งหลังจากตีฟืมเสร็จ สลับกันไปมา
 - 5.เมื่อทอได้ยาวแล้ว ก็ม้วนพันเข้ากับไม้ม้วน
- ทำแบบขั้นตอนที่ 1-5 ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเสร็จ

การแปรรูปผ้า

ผ้าที่ได้จากการตำหูกจะได้ผ้าที่เป็นผืนยาว มีหลายสีหลายลวดลาย จากนั้นก็จะนำมาแปรรูปเป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่สามารถใช้ได้ในชีวิตประจำวัน เช่น ผ้าปูโต๊ะ ผ้าขาวม้า ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ เป็นต้น

กระเป๋

ผ้าปูโต๊ะ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ

เสื้อ

ปลอกหมอน

การจำหน่าย

ผ้าที่แปรรูปแล้วก็จะจำหน่ายทั่วไป แล้วแต่มีคนสั่งซื้อเพื่อใช้เป็นของฝาก ของที่ระลึกในเทศกาลต่างๆก็ได้ เช่น เทศกาลสงกรานต์ วันออกพรรษา วันขึ้นปีใหม่ รวมถึงในงานวันสำคัญต่างๆอีกด้วย นอกจากนี้ทางกลุ่มก็ยังได้นำผ้าไปร่วมจัดนิทรรศการร่วมแสดงตามงานต่างๆด้วย เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลิตภัณฑ์ภายในกลุ่ม รวมถึงไปจัดแสดงในงานแสดงสินค้า OTOP อีกด้วย

วิธีการถนอมผ้า

ผ้าฝ้ายที่ทำการซักเสร็จแล้ว นำไปแช่น้ำยาปรับผ้านุ่มในน้ำสุดท้าย บิดพอหมาดๆ แล้วนำไปตากในที่ร่มหรือที่แสงแดดรำไรก็ได้ เพราะถ้าตากในที่ที่มีแสงแดดจัดๆ จะทำให้สีผ้าซีดลง ผ้าฝ้ายควรซักด้วยมือ เพราะจะทำให้เนื้อผ้าไม่เสียเร็ว ส่วนมากผ้าฝ้ายจะมีข้อเสียคือเวลาซักจะผ้าตกสี เคล็ดลับในการนำผ้าฝ้ายมาตัดเย็บ เวลาซักครั้งแรกควรนำไปแช่น้ำเกลือ 1 คืน (เกลือแกง 2 ช้อนโต๊ะผสมน้ำ ค่อยนำผ้าไปแช่ต่อผ้า 1 ชิ้น) เมื่อแช่น้ำเกลือแล้วควรล้างให้สะอาด นำไปผึ่งลมพอหมาดๆ จากนั้นนำไปแช่ในช่องแช่แข็งตู้เย็น 1 คืน เมื่อเสร็จแล้วควรนำรีดเรียบจนแห้งแล้วนำไปตัดเย็บได้ตามปกติ

ที่มา

- 1.บ้านหนามแท่งน้อย หมู่ที่ 11 ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี
- 2.บ้านทุ่งนาเมือง หมู่ที่ 6 ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี
- 3.บ้านขาด หมู่ที่ 3 ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี